

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUB'EKTLARINING RIVOJLANISHI

"Biz faqat faol tadbirkorlik, tinimsiz mehnat va intilish orqali taraqqiyotga, farovon hayotga erisha olamiz".[2].

**O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti Shavkat
Miromonovich Mirziyoyev.**

Annotatsiya: Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, uning jamiyat hayotidagi dolzarb masalalari, qonunchilikda kichik biznes va tadbirkorlikda soliq tizimi, mustaqillik yillaridan bugungi kunga qadar qabul qilingan qonunlar, qonun hujjatlarida tadbirkorlik sub'ektlari uchun yaratilgan imkoniyatlar va ajratilgan imtiyozlar, shuningdek ularning rivojlanish ko'rsatkichlari xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston iqtisodiyoti, kichik biznes, xususiylashtirish, davlat imtiyozlari, xususiy mulkdorlar huquqlari, YaIM ko'rsatkichi, tadbirkorlik sub'ektlari, tadbirkorlik sub'ektlari huquqlari.

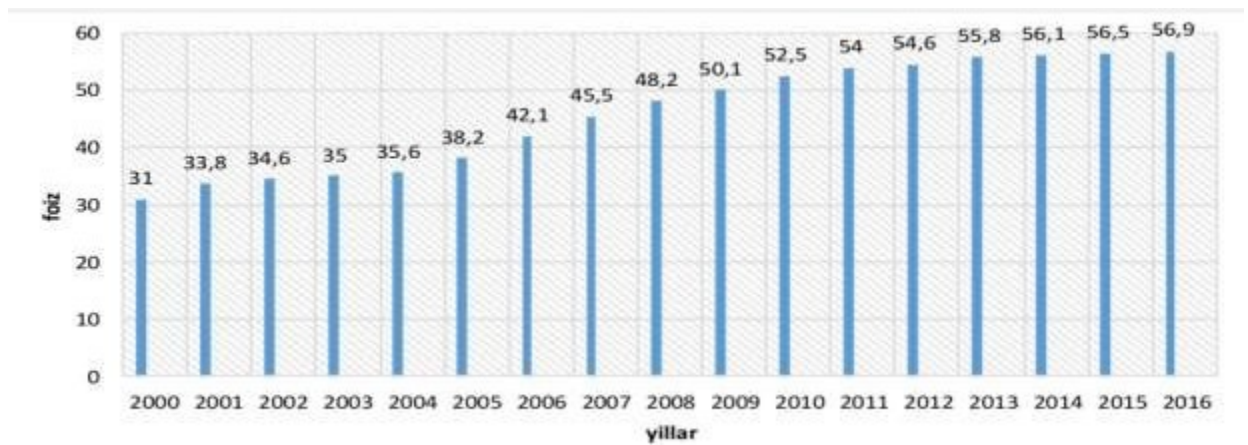
Kichik biznes va tadbirkorlik iqtisodiyotni rivojlantirish, aholi bandligini oshirish, mulkdorlarning o'rta sinfini shakllantirish, ichki bozorni sifatli va raqobatbardosh mahsulotlar bilan to'ldirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va shu bilan birgalikda aholi daromadlarini oshirishning muhim omili va mamlakat taraqqiyoti yo'lidagi faol harakatlanuvchi kuch hisoblanadi.

Mamlakatimiz hududida qulay tadbirkorlik muhitini yaratish, xususiy mulkchilikning ustuvorligini mustahkamlashga yo'naltirilgan qonun hujjatlarini takomillashtirish va bu borada ishonchli kafolatlarni ta'minlash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka ko'proq erkinlik berish, davlatning boshqaruv funksiyalari va ruxsat beruvchi normalarini qisqartirish, byurokratik to'siq va g'ovlarni olib tashlash, kichik biznes sub'ektlarining moliya-kredit va xom-ashyo resurslaridan, ular ishlab chiqaradigan mahsulotlarga davlat buyurtmalari berilishidan keng foydalanishni ta'minlaydigan bozor vositalari va mexanizmlarini tadbiq etish kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng yo'l ochish chora-tadbirlari sifatida amalga oshirib kelinmoqda. Shuni ta'kidlash joizki, yo'lga qo'yilgan islohotlardan asosiy maqsad respublika aholisini tadbirkorlik sohasiga keng ko'lamda jalb etishni ta'minlash, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasida xususiy biznesning rolini sifat jihatidan oshirishdir. Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy sabablaridan biri aholi sonini muttasil ravishda o'sib borishidir. [5,6].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Mirziyoyev Shavkat Miromonovich ta'kidlaganlaridek: —Bizning bosh vazifamiz – tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish uchun eng qulay shart-sharoitlar yaratishni ta'minlashdir. Biznes bilan shug'ullanayotgan har kishida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishiga astoydil ishonch bo'lishi shart. Odamlar biznes bilan shug'ullanishdan manfaatdor bo'lishi zarur. Tadbirkor va xalq boy bo'lsa – mamlakat ham boy bo'ladi. [1].

Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta'minlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi farmonni prezident Shavkat Mirziyoev imzoladi. Unga ko'ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlanishini ta'minlash, xususiy mulkni himoya qilish va uning daxlsizligi kafolatlarini mustahkamlash, tadbirkorlikni rivojlantirishda byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, respublikada investitsiya va ishbilarmonlik muhitini yaxshilash ko'zda tutilgan. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng erkinlik berish, ularning faoliyatiga davlat organlarining aralashuvini tubdan qisqartirish, huquqbuzarliklarning oldini olishni ta'minlash,

huquqbuzarliklarga yo'l qo'yilmaslik tadbirkorlik faoliyatini yanada rivojlantirish sohasida davlat siyosatining muhim ustuvor yo'nalishi va davlat organlarining birinchi darajali vazifasi etib belgilansin, deyiladi hujjatda. Shuningdek, farmonda aytilishicha, 2017 yilning 1 yanvaridan boshlab, tadbirkorlik sub'ektlarini rejadan tashqari tekshirishlarning barcha turlari bekor qilinadi. Nazorat qiluvchi organlar bundan keyin rejadan tashqari tekshirishlar o'tkazishni tashkil qilish huquqiga ega emasligi qayd etilganligi respublika hududida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari sonining keskin oshishiga turtki bo'ldi. Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida yaratilayotgan keng imkoniyatlar ushbu yo'nalishda faoliyat yurituvchi subyektlar sonining keskin oshishiga sabab bo'lmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, 2016 yil davomida jami ro'yxatga olingan kichik biznes korxonalarining soni 16 ming 208 tani tashkil etgan bo'lib, bugungi kunda ro'yxatga olingan kichik biznes korxonalarining 91,3 foizi samarali faoliyat ko'rsatib kelmoqda.[3]. Respublikamiz hududida iqtisodiy tarmoqlarda faoliyat yuritayotgan korxonalar soni, yaratilayotgan yangi ish o'rinlari bilan bir qatorda ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar hamda ularning YaIM dagi o'rni tobora oshib bormoqda. Xususan, 2000 yilda yalpi ichki mahsulotning qariyb 31 foizi iqtisodiyotning faol rivojlanib borayotgan ushbu sektori ulushiga to'g'ri kelgan bo'lsa, 2005 yilda bu ko'rsatkich 38,2 foizni, 2010 yil 52,5 foizni, 2015 yil 56,5 foizni, 2016 yil 56,9 foizni tashkil etib, bu ijobiy tendensiya YaIM hajmining 2000 yilga nisbatan 25,9 birlikka ortgani bilan ahamiyatlidir.

1-diagramma. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YaIM dagi ulushi.

Bugungi kunda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadida jamg'arma tomonidan kafillik va kompensatsiya shaklida moliyaviy yordamlar berib kelinmoqda. Birgina o'tgan yil davomida 20 258 ta kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining tijorat banklaridan olingan 33,208 mlrd. So'mlik kreditlari bo'yicha jamg'arma tomonidan 6,993 mlrd. So'm miqdoridagi moliyaviy majburiyatlar olingan. O'z navbatida, tahlillar natijasi shuni ko'rsatadiki, 2020-yilda:

- tijorat banklari tomonidan ajratiladigan kreditlar bo'yicha 5356 ta kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga jamg'armaning 4,172 mlrd. So'm miqdordagi kafillik majburiyatlari olingan, natijada jamg'armaning kafilligidan foydalanuvchi kichik biznes va tadbirkorlik sub'ektlari soni 2019-yilga nisbatan 4,2 barobarga oshgan;

- tijorat banklari kreditlari bo'yicha foiz xarajatlarini qoplash uchun jamg'armaning kompensatsiya berish shaklida moliyaviy yordamidan foydalangan kichik biznes va tadbirkorlik sub'ektlari soni esa 14 902 ta yetgan va Jamg'arma 2,821 mlrd. So'm miqdorda foiz xarajatlari qoplash yuzasidan majburiyatlar olgan, natijada 2019-yilga nisbatan kompensatsiya oluvchilar soni 4,4 barobar hamda to'lab beriladigan foiz xarajatlari miqdori 3,3 barobarga oshgan.[4].

Mamlakatimizda xususiy mulkdorlarning huquqlari va qonuniy manfaatlari himoyasini, tadbirkorlik subyektlarining faoliyatiga asossiz aralashuvlardan

ishonchli huquqiy kafolatlarni ta'minlab beradigan mustahkam qonunchilik bazasi yaratildi.

Mamlakatimizda 525 mingdan ortiq tadbirkorlik subyekti faoliyat ko'rsatmoqda. Yalpi ichki mahsulotning 56 foizdan ortig'ini shakllantirayotgani, mehnatga layoqatli aholining 78 foizdan ziyodini ish bilan ta'minlayotgani kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy, sotsial-iqtisodiy taraqqiyotidagi o'rni va roli tobora ortib borayotganidan dalolat beradi. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan 2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni ijro etish, jumladan, biznes sohasi vakillari va davlat organlari o'rtasida samarali muloqot va foydali hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish, xususiy mulk va tadbirkorlikning huquq va qonuniy manfaatlarini ishonchli muhofaza qilish kafolatlarini kuchaytirish, viloyatlar va tumanlarda biznes-muhitni takomillashtirish masalalari bo'yicha, shuningdek, tadbirkorlik subyektlariga, avvalo, viloyatlar, shahar va tumanlarda sifatli davlat xizmatlari taqdim etilishini ta'minlash davlat organlari va tadbirkorlik tuzilmalarining o'zaro hamkorligini, ayniqsa, tadbirkorlik subyektlari faoliyatini endi boshlagan davrlarda ularni qo'llab-quvvatlashning yangi samarali tizimini yaratishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 5-oktabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta'minlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarminlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni 5-bandida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni yig'ish xarajatlarini kamaytirish, masofaviy nazoratni keng joriy etish va soliq to'lovchilarning huquqiy savodxonligini oshirishni

ta'minlaydigan soliq ma'murchiligi sifati va samaradorligini yaxshilashga alohida e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi ma'lumotnomasiga asoslangan holda aytishimiz mumkinki, 2022- yil 1- fevral holatiga ko'ra (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz) faoliyat ko'rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni 467 096 tani tashkil etib, 2017- yilning mos davri bilan solishtirilganda 2,2 barobarga oshgan. Yillar kesimida yangi tashkil etilgan korxonalar soni esa respublikamizda yanvar oyida (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz) yangi tashkil etilgan korxona va tashkilotlar soni 2017- yilning mos davri bilan solishtirilganda 1,7 barobarga oshgan. Respublikamizda tashkiliy-huquqiy shakli bo'yicha faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar soni bo'yicha 3- o'rinni oilaviy korxonalar egallagan bo'lib, ular 2021-yil 1- avgust holatiga ko'ra jami tadbirkorlik subyektlarining 10,9 foiz ulushini tashkil etgan.

Xulosa o'rnida aytish joizki, kichik biznes va tadbirkorlik jamiyatda ijtimoiy va iqtisodiy sohalaridagi mavjud muammolarni hal qilishda va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida katta rol o'ynaydi. U ishlab chiqarish, ish bajarish, xizmat ko'rsatish sohalarida yangi ish o'rinlari yaratib, aholini ish bilan ta'minlash va ishsizlikni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni har tomonlama qo'llab-quvvatlab, ularning ichki va tashqi bozorda raqobatlasha oladigan, sifatli mahsulot ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatishni izchil yo'lga qo'ya oladigan mustahkam iqtisodiy sohaga aylanishini ta'minlash lozim. Shunday ekan, mamlakat hayotidagi dolzarb va ustuvor vazifalarni bajarayotgan soha sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, yaratilgan keng imkoniyatlardan atroflicha foydalana bilish, mamlakat taraqqiyotiga sezilarli hissa qo'shish jamiyatda mavjud bo'lgan barcha iqtisodiy faol aholining, qolaversa barchamizning oldimizda turgan asosiy vazifa bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining —Xususiylashtirilgan korxonalar bilan ishlash samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori. Toshkent shahri. 2017 yil, 18 aprel.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan uchrashuvdagi nutqi. Toshkent shahri, 2016-yil 24-noyabr.

3.Usarova F.X., Xayitboyev Sh.X. —Kim edigu kim bo'ldik, O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti asarlari asosida tayyorlangan o'quv-uslubiy qo'llanma. —T: Jahon iqtisodiyoti va Diplomatiya Universiteti, 2016.

4.O'zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasining navbatdan tashqari qurultoyi. 2017- yil 20-iyun.

5. МУХТАРОВ Б. А., ДЖАМАЛОВ У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ. №8(47), 2020 г..

6. МУХТАРОВ Б. А. ОПТИМАЛЬНОЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ОБЪЕМОВ СТРОИТЕЛЬНО-МОНТАЖНЫХ РАБОТ. Молодой учёный. № 22(208). 2018 г.